

Беғамов Мухриддин Камолиддин ўғли

Тошкент давлат юридик университети мустақил тадқиқотчиси

Маллаев Нормамат Рамазонович

*Термиз давлат университети Давлат ва ҳуқуқ
назарияси ва тарихи кафедраси мудури, ю.ф.н., доц.*

Аннотация: *Тадбиркорлик ва бозор иқтисодиёти эҳтиёжлари жадал ривожланиб бораётган айни даврда ҳуқуқий соҳа вакилларига қўйилаётган талаблар ҳам жаҳон миқёсида ўзгармоқда. Тобора глобаллашаётган бозор иқтисодиёти шароитида жисмоний ҳамда юридик шахслар кенг қамровли тажрибага эга замонавий юристларни талаб қилмоқдалар. Йирик корпорациялар ўз стратегик вазифаларини амалга оширишида юридик соҳа вакилларидан юқори даражадаги ҳуқуқий саводхонлик, корпоратив кўникмалар ва юқори сифатли технологияларни профессионал даражада ўзлаштиришни талаб қилаётганига гувоҳ бўлмоқдамиз. Ушбу ўзгаришлар бизни юридик хизматларнинг моҳиятини қайта кўриб чиқишга – янгидан тасаввурга эга бўлишга чақиради. Юридик соҳа миқозлари бугун ва келгуси ўн йилликларда юридик мутахассислар сифатида биздан нима(лар)ни талаб қилади? Юристларни қандай ўзгаришлар кутмоқда? Ушбу мақолада шу каби саволларга жавоб беришга ҳаракат қиламиз.*

Калит сўзлар: *юридик хизматлар, даромадни оширувчи драйверлар, юридик таълим ва соҳа, истеъмолчи талаб стандартлари, корпоратив юристлар, юридик технологиялар, сунъий интеллект, технология ва инновация, фрилансерлик, УМО.*

Маълумки, ҳозирги вақтда ҳуқуқ соҳаси вакиллари асосий вазифалари шахсларни ҳуқуқий манфаатларини ҳимоя қилишдан иборат бўлиб, келажакда ҳам бу вазифалар моҳиятан шундай тарзда қоладими, деган савол туғилиши табиий. Ҳуқуқий соҳанинг кўплаб олимлари ва мутахассисларининг фикрига кўра, яқин келажакда юридик хизматлар нафақат жисмоний ва юридик шахсларнинг қонун билан қўриқланадиган манфаатларини ҳимоя қилиш, балки тадбиркорлик субъектларини қўллаб-қувватлаш орқали даромадни оширувчи драйверларига ҳам айланиши мумкин. Яқин келажакда корхона ва компаниялар юристларга нисбатан “қонунлар мажмуи” сифатида эмас, балки улар келтирадиган фойда қийматидан келиб чиққан ҳолда компания даромадларини оширувчи шахслар сифатида мурожаат қилишлари муқаррар фактга айланиб бормоқда. Чунки юридик хизматлар нафақат ташкилотга харажатлар ва хавфларни камайтиришга ёрдам беради (масалан, суд жараёнлари ва форс-мажор рискларни олдини олиш), балки улар ишлаб чиқаришда даромадларни ўлчайдиган асосий фаолият кўрсаткичлари билан ҳам ўлчаниши мумкин.

Юридик соҳа вакиллари яқин келажакда қандай ўзгаришлар кутаётгани ҳақидаги фикрлар бугунги кунда ҳам сиёсий, ҳам иқтисодий аҳамият касб этмоқда. Хўш, халқаро глобаллашув жараёнида ҳуқуқий таълим ва соҳанинг асосий

мослашувчан ўзгаришлари қандай бўлиши мумкин? Халқаро ҳуқуқий интеграция муқаррар ҳақиқатми? Бундай саволларга керакли жавоб олиш ва келажакдаги ўзгаришларга тайёр бўлиш учун биз юзага келиши мумкин бўлган эҳтимолий ўзгаришларни ҳисобга олишимиз лозим. Ўрганишлардан келиб чиққан ҳолда, қуйидаги ўзгаришлар ҳозирда юридик соҳада рўй бераётганини кўришимиз мумкин.

АСОСИЙ ЎЗГАРИШЛАР

•Юридик хизматлар истеъмолчилари талаб стандартларини оширишмоқда ва рақобат кучаймоқда;

•Юридик хизматларнинг янги турлари кўпаймоқда;

•Корпоратив юристлар бир қатор ўзгаришларни бошдан кечирмоқда, миқдорларга ҳар томонлама йўналтирилган хизматларни ишлаб чиқишмоқда, шу жумладан юридик технологиялардан фойдаланиш, бизнес жараёнларини қайта лойиҳалаш ва харажатларни назорат қилиш каби қўшимча функцияларни ўзлаштиришмоқдалар;

•Маданий ўзгаришлар, истеъмолчилар босими ва арзон нархлар ҳуқуқий технологиялардан фойдаланишнинг янада кўпайишига олиб келмоқда;

•Технологик тараққиёт билан бирга янги касбларнинг пайдо бўлиши ва айрим юридик хизматларнинг автоматлаштирилиши ҳуқуқий соҳани тубдан такомиллаштиришни тақозо этмоқда.

•Сунъий интеллектнинг ривожланиши ҳуқуқий фаолият соҳаларида, айниқса тергов ва кўрсатмалар олиш жараёнларида ахлоқий ва тартибга солиш муаммоларини келтириб чиқариши мумкин;

•Одил судловга эришишда технология ва инновацияларнинг роли кескин ортиб бормоқда. Айни пайтда рақамли юридик маълумотлар базасига катта эҳтиёж туғилиши табиий;

•Келажакнинг ҳуқуқшунос битирувчиси бир қатор янги кўникма ва билимларга муҳтожлиги амалиётда кўзга ташланмоқда;

•Ривожланаётган турли хил мослашувчан иш тартиблари (масалан, фрилансерлик) амалиётга кириб келмоқда;

•Глобаллашув ва халқаро муносабатлар ҳуқуқшунослар учун яхши имкониятлар яратсада, бир қатор қийинчиликларни ҳам келтириб чиқаради. Глобаллашув ички қонунчилик ислоҳотини қийинлаштиришмоқда;

•Инновациялар ва истеъмолчиларнинг хатти-ҳаракатлари ва талабларидаги ўзгаришлар юристлар учун янги турдаги амалиётларнинг ривожланишига туртки бўлмоқда.

Юқоридаги ўзгаришлардан келиб чиққан ҳолда қуйидаги тавсияларни тақлиф этамиз

ТАВСИЯЛАР

•Ҳуқуқий таълим соҳасида туб ислоҳотлар амалга ошириш, бўлажак ҳуқуқшуносларни янги иш услублари ва амалиётларига тайёрлаш орқали таълимни олиб бориш лозим;

- Ўзгаришларни тадқиқ қилиш ва қўллаб-қувватлаш мақсадида ҳуқуқий инновацион лойиҳалар марказини ташкил этиш кун талабига айланмоқда;
- Ҳуқуқшунослар учун технологик инновациялардан тўлиқ фойдаланишда малакаларини ошириш учун технологик инкубатор ташкил этиш зарур;
- Жамиятга ҳуқуқий ёрдам кўрсатиш, фуқароларнинг ҳуқуқий маданиятини ошириш мақсадида ҳар йили давлат ҳомийлигида ўтказиладиган ҳуқуқий ярмаркаларни ташкил этиш лозим;
- Жамиятга беғараз ҳуқуқий ёрдам кўрсатиш учун тегишли маблағни давлат-хусусий шерикчилик асосида шакллантириш ҳамда янги ҳуқуқий ёрдам марказларини ташкил этиш лозим;
- Ёш ҳуқуқшунослар ўзгаришларни амалиётда пухта ўзлаштиришлари ва уларни ўз амалиётига татбиқ этиш механизмларини ишлаб чиқиш зарур;
- Халқаро хусусий ҳуқуқ соҳасидаги амалий мавзуларда УМО (узлуксиз малака ошириш) ни қўллаб-қувватлаш бўйича халқаро кейслар билан боғлаган ҳолда олий ўқув юртларида юридик таълимнинг янги ўқитиш усулларини жорий этиш лозим;
- Турли хилликни рағбатлантириш ва мослашувчан иш тартибининг таъсирини янада кенгайтириш лозим;
- Трансчегаравий низоларга таъсир қилувчи қонунлар бўйича янги дарсликлар ишлаб чиқиш лозим;
- Онлайн ҳуқуқий ҳужжатларнинг самарадорлигини ўрганиш ва ҳуқуқий ахборотни тартибга солиш кўникмаларини шакллантириш марказларини жорий этиш лозим;
- Юристлар учун тадбиркорлар ва ишбилармонликка оид дарслик ва қўлланма лойиҳаларини ишлаб чиқиш ва таълимга жорий этиш шарт.

ИҚТИБОСЛАР:

1. Muhiddinova, F. (2020) Yangi O‘zbekistonning kelajak yoshlari: imkoniyat va huquqiy kafolat, <https://yuz.uz>. Available at: <https://yuz.uz/uz/news/yangi-ozbekistonning-kelajak-yoshlari-imkoniyat-va-huquqiy-kafolat> (Accessed: November 3, 2022).
2. Andrew Abbott, 1988, *The System of Professions: An Essay on the Division of Expert Labor*. University of Chicago Press.
3. John Flood, 2015, *Global Challenges for Legal Education: Competing for the World’s Law Students*, 24 *Nottingham Law Journal* 79-93.
4. 10 predictions: The Legal Function in 2025 (no date) KPMG. Available at: <https://home.kpmg/xx/en/home/insights/2020/12/future-of-legal-article-series.html> (Accessed: November 3, 2022).
5. *The future of the legal profession* (2015) Begley Law Group. Available at: <https://www.begleylawgroup.com/2015/08/the-future-of-the-legal-profession/> (Accessed: November 3, 2022).

6. John Flood, 2018a, Professions and Professional Service Firms in a Global Context: Reframing Narratives, in Professions and Professional Service Firms: Private and Public Sector Enterprises in the Global Economy 26-45 (eds) M Saks & D Muzio, Routledge.